

УДК 371.3.502.3

**ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Саєнко Юлія Олександрівна

асистент

Кірчева Юлія Олександрівна

Азарова Ольга Костянтинівна

студенти

Мелітопольського державного педагогічного університету

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Анотація. У статті розглянуто сучасні принципи впливу художньої літератури на формування екологічної компетентності школярів початкових класів. Авторами подано практичні педагогічні підходи спрямовані на формування екологічної етики та світогляду учнів в навчальному процесі.

Ключові слова: початкова освіта, екологічна методологія, екологічне виховання, екологічна етика, екологічна компетентність.

У сучасному розумінні під екологічною компетентністю мають на увазі здатність особистості вирішувати різного рівня проблеми та завдання, що виникають у життєвих ситуаціях та професійній діяльності, формування екологічної культури, мотивів, знань, навчального й життєвого досвіду, пов'язаних із збереженням довкілля. Екологічна компетентність дає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку. Тому екологічна освіта потребує особливої уваги, оскільки збалансованість є результатом узгодження економічно-соціального розвитку суспільства та збереженням довкілля.

Проблема екологічної освіти і виховання в Україні є надзвичайно актуальною та має велике значення для сьогодення та майбутнього. Тому, враховуючи великий досвід громадських організацій, науковців і педагогів, необхідно об'єднати зусилля з досвідом установ системи освіти у розв'язанні проблем екологічної освіти та виховання у державі. Екологічна свідомість як важлива частина світогляду школярів формується в процесі екологічного виховання. Воно являє собою систематичну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток екологічної освіченості і вихованості дітей; накопичення екологічних знань, формування вмій і навичок діяльності в природі, морально-естетичного світогляду, високоморальних особистісних якостей і твердої волі у здійсненні природоохоронної роботи. Екологічне виховання здійснюється в результаті цілеспрямованого навчання. Учні в процесі вивчення різних предметів збагачуються екологічними знаннями. Цей взаємозв'язок і обумовленість різноманітних видів діяльності визначають систему екологічного виховання [1].

На сьогодні дослідженням екологічного виховання займаються такі вчені-педагоги: С. Дербо, В. Крисаченко, М. Колесник, Е. Писарчук, Т. Русак, Н. Седова, В. Маращицька, Ж. Масенко, О. Онопрієнко, Г. Пустовіт) [1].

Важливими є і праці В. Сухомлинського та К. Ушинського, а також сучасних вчених-педагогів Н. Мойсеюк, М. Фіцули, В. Ягупова, методистів Н. Байбари, О. Біди, О. Варакути, О. Іванової, С. Іващенко, Н. Коваль, І. Кореневої, О. Плахоти, О. Химинця, вчителів-практиків Г. Бондаренка, О. Гавриленка, Ю. Реви, Л. Різник, Л. Руденко, А. Степанюк, О. Ткаченка, Н. Хлонь, З. Шевців.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський стверджував, що природа лежить в основі дитячого мислення та творчості. Учений вважав, що формувати у людини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку. Основою екологічної підготовки мають бути, звичайно, біологічні знання – закони життя живої природи і розуміння того, як необхідно жити, щоб не порушити гармонії навколишнього середовища [4].

Формування екологічних компетентностей в сучасній школі відбувається в полі гуманістичної освітньої парадигми та на засадах дидактичних принципів

гуманізації, гуманітаризації, інтеграції, диференціації і реалізуються через особистісно-орієнтовані технології навчання. Такий підхід сприяє самореалізації особистості учня в житті, його соціальній адаптації, конструктивній суспільній діяльності і є умовою формування громадянина України.

Для виховання екологічної культури навчальний процес на таких уроках, як рідна мова, «Я досліджую світ», малювання, читання, математика та інші, має складатися не лише з теоретичної, а й з практичної частини. Такою активною пізнавальною діяльністю можуть бути спостереження за природними явищами у певні періоди року, обговорення погодних змін, різні екскурсії, біологічні та екологічні вікторини, конкурси та олімпіади, створення живого куточку, творчого проекту шкільного подвір'я, художніх творів, пов'язаних із довкіллям. На наш погляд, така урочна і позаурочна робота допоможе учням не лише милуватися всім прекрасним, тобто тим, що їх оточує, а й підштовхне їх до турботи й охорони всього живого.

Важко уявити процес пізнання природи, виховання любові й бережливого ставлення до неї без яскравого емоційного слова. Великі можливості для поставлених завдань закладені у художніх творах, які учні вивчають на уроках літературного читання. Значний екологічний зміст несуть в собі і прислів'я та поговірки, загадки і скоромовки, казки і оповідання над якими працюємо разом з дітьми на уроках читання. Активізації екологічного виховання та навчання на уроках читання допомагають різні види бесід, розповіді, вікторини, елементи інсценізації, словесне малювання, передбачення змісту, продовження розповіді, робота з виставкою книг, опрацювання матеріалів журналів, газет, застосування різних методів інтерактивного навчання. Та слід пам'ятати, що не кожний твір несе екологічний зміст [3].

Використання дитячої літератури у формуванні екологічних уявлень школярів прямо пов'язане з тим, яким чином дитина сприймає художній твір. Більшість творів екологічної спрямованості відрізняються повчальністю, їхні форми і жанри не завжди здатні зацікавити дитину. Якщо твір підібраний не правильно,

то й мови не може бути про те, що екологічне виховання буде ефективним. Необхідно враховувати й ті зміни, які сьогодні відбуваються в сфері читацького інтересу молодших школярів.

Відомо, що сучасна дитяча література програє в змаганні з телебаченням, комп'ютерними іграми й т.д. У цьому змісті, тільки ретельно підібраний твір дитячої літератури, по-сьогоденню цікавий, здатний захопити дитину, може допомагати формуванню в неї екологічних уявлень.

У цілому, можна констатувати, що казки, оповідання, легенди, вірші, підібрані по відповідних темах, покликані підвести до екологічних понять. Сюжет, що розвертається, вводить проблемну ситуацію для рослини, тварини, людини. Зацікавлено очікують діти розв'язки, виходу зі сформованої ситуації, у якій і розкривається суть явищ, «налагоджуються» перші подання про взаємозв'язки в природі.

Через образ, почуття, переживання вчитель приводить дітей до основ знання та ціннісних орієнтацій. Таким чином, можна сказати, що головною метою художньої літератури є формування у дитини «екології душі», як найважливішої умови етичного відношення дитини до природи.

Навчання учнів в початкових класах тісно пов'язане з українським фольклором. Саме через ці перлини народної творчості діти сприймають все що їх оточує. Кожен урок в школі включає в себе один з видів фольклору: загадку, вірш, прислів'я, приказку, скоромовку, пісню, казку, чистомовку. З метою екологічного виховання учнів молодших класів у навчально-виховному процесі доцільно якомога ширше використовувати ці малі жанри українського фольклору. У роботі з учнями найбільшу увагу слід приділяти прислів'ям і приказкам, у яких мова йде про спостереження за природою, про пори року [2].

У загадках для дітей є досить цінний пізнавальний матеріал про природу, про взаємозв'язки в ній, і цим самим вони заохочують дитячу допитливість. У загадках звеличується природа, звертається увага на її красу та чарівність.

Отже, екологічне виховання закладає основи розумового та духовного розвитку учнів, їхньої самореалізації, що приводить до народження екологічної

свідомості, на засадах якої твориться екологічна культура.

Природне середовище у нашому житті є цінним і важливим. І для нашого гармонійного співіснування важливо бути екологічно культурними, оволодівати та засвоювати знання в цьому напрямку, що краще починати ще з дитинства, особливо за допомогою художньої літератури. Саме зі шкільних років потрібно формувати екологічну культуру та екологічне мислення, при цьому на уроках потрібно наголошувати на важливості збереження природи та всього живого, берегти це все.

Екологічне виховання школярів початкових класів необхідно для їх гармонійного розвитку з природою. Результатом екологічної освіти та виховання учнів є особистість із сформованою екологічною культурою та високим інтелектом, яка в майбутньому зможе розв'язувати екологічні проблеми, а також на основі набутих наукових знань та керуючись національними гуманістичними ідеалами і традиціями буде всебічно зберігати природу, раціонально використовувати її ресурси.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вишневський О. І. Сучасне українське виховання / О. І. Вишневський. – Л., 1996. – С. 23.
2. Павлютенко Є. М. Формування екологічної культури в сільських школярів / Є. М. Павлютенко, Т. Ф. Рябчук. — Х. : Вид. група Основа, 2011. — 128 с.
3. Пономаренко Л. В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання / Л. В. Пономаренко — Х. : Вид. група Основа, 2009. — 144 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка : підручник / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., виправл., допов. – К. : Академвидав, 2007. – 560 с.